

РЕЗЮМЕ

на

**публикациите на Камелия Николаева Цолова,
представени за участие в конкурса за „Доцент” по 3.6. право
/граждански процес/ в СУ „Св. Климент Охридски”, обявен в
ДВ № 90 от 16.11.2012 г.**

I. Резюме на монографията „Частичният иск” София, Сиби, 2012.

Монографията е в обем от 214 страници и се състои от увод, пет глави, разделени общо на единадесет параграфа, и заключение.

Глава първа. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА

В тази глава е направен кратък исторически и сравнителноправен преглед. Първо са разгледани правните системи, които не познават изричния частичен иск, като вниманието е насочено към изясняване на причините за това. След това са обсъдени становищата, поддържани в немската и българската правна литература, които обосновават и обясняват допустимостта и същността на частичния иск като проявление на диспозитивното начало. Направеният кратък исторически и сравнителноправен преглед е дал опора на извода, че частичният иск като процесуално средство е характерен за правни системи, при които доминиращи са диспозитивното и състезателното начало, процесуалната икономия не е въздигната в принцип на гражданския процес и има държавна такса, която е условие за допустимост на исковото производство и е със значителен размер, обусловен от размера на иска. Именно с наличието на тези

характеристики е обяснена и обоснована допустимостта на частичния иск в българската правна система.

Вторият параграф от тази глава е посветен на изясняването на понятието за частичен иск. В тази връзка е обсъден въпросът за двете възможни проявни форми на частичния иск – скрит и изричен, като е подкрепено утвърденото разбиране, че по българската правна система като частичен следва да се разглежда само изричният частичен иск. На тази основа е изведен и критерият за деление на исовете на частични и за целия размер на вземането. Изяснено е приложното поле на частичния иск с оглед на материалните права, които са негов годен предмет, като е прието, че това са само делимите вземания за родовоопределени и заместими вещи. Направено е отграничение между частичния иск и явления, които приличат на него, но съдържат и съществени особености, каквито са исовете, с които се предявяват отделни елементи на едно сложно право, респ. с които се предявяват вземания, които възникват в различни периоди.

Глава втора. СЪДЪРЖАНИЕ

Втората глава е посветена на един от основните проблеми на частичния иск – този за неговото съдържание.

Първият въпрос, който е поставен на обстойно обсъждане е този за предмета на частичния иск. Направен е критичен преглед на поддържаните в немската и в българската теория и практика становища, като е очертано и господстващото понастоящем разбиране, че предмет на частичния иск е количествено определена в исковата молба част от вземането на ищеца, която се индивидуализира чрез размера на иска. Въпросът за предмета на частичния иск е поставен и обсъден в контекста на възприетите в българската процесуална теория и практика становища за предмета на иска и индивидуализиращите го белези. В тази връзка е формулиран и

въпросът, дали размерът на иска е регламентиран от процесуалния закон именно като белег, който индивидуализира предмета на предявения иск. При изясняването на този проблем е отчетено наличието на разлика между обвързаността на съда от размера на иска и тази от индивидуализиращите белези на предмета на делото. Поради установените особености в процесуалното значение на размера на иска е прието, че той не е регламентиран като индивидуализиращ белег на предмета на иска.

Вторият въпрос, на който е отделено внимание, е този за изясняването на процесуалното значение на размера на иска. За изходна точка е послужило утвърденото в българската процесуална теория разбиране за иска като отправено до съда искане за разрешаване на правен спор, което има две страни – на твърдение и волеизявление. Прието е, че същите две страни характеризират и изявлението на ищеца относно размера на иска. На тази основа в изявлението на ищеца при иск за целия размер на вземането е разкрито неговото (на ищеца) твърдение относно целия размер на спорното вземане като опора за отправеното до съда искане за защита по целия размер на вземането в образуваното производство. Все на същата плоскост е изяснено, че частичният иск съдържа твърдение на ищеца, че претендираният с него размер е част от размера на вземането като опора за отправеното до съда искане за разрешаване на спора само за тази част от размера на вземането в образуваното производство, при запазване на възможността за разрешаване на спора по останалия размер в следващ процес.

Достигнатите изводи са интерпретирани през призмата на въведеното в чл. 6, ал. 2 ГПК понятие „обем” на защита, като е прието, че в посочената разпоредба законодателят е регламентиран едно относително самостоятелно правомощие на ищеца, елемент от правото му на иск, което възниква при спор за делими вземания с предмет родовоопределени и

заместими вещи, да търси защита в образуваното производство както по целия размер на вземането – в пълен обем, така и по част от размера на вземането - в ограничен обем. Възприето е предложеното в процесуалната литература разбиране, че обемът представлява качествена характеристика на търсената с иска защита.

Глава трета. ПРЕДЯВЯВАНЕ

Тази глава е посветена на изясняването на особеностите в условията за допустимост и в последиците от предявяването на частичен иск.

Накратко са представени типичните причини, поради които ищецът предявява частичен иск, като е предложено те да се разглеждат като формално условие за допустимост на този вид иск, доколкото обуславят интереса от неговото предявяване, разбиран като положителна процесуална предпоставка от вида на абсолютните.

Изяснени са специфичните елементи на исковата молба, с която се предявява частичен иск, като е прието, че те се състоят в това, че ищецът следва да посочи размера на частичния иск в абсолютна стойност под страх от неопределеност на петитума, както и целия размер на вземането, като съставка от изричното предявяване на частичен иск. Доколкото са констатирани противоречиви становища в практиката, е препоръчано *de lege ferenda* изричното регламентиране на специфичното съдържание на исковата молба, с която се предявява частичен иск.

Въпросът за цената на частичния иск е изследван обстойно като са съобразени принципите на гражданския процес, позитивно-правната уредба и опасността от засягане на правата основно на ответника при възприетата понастоящем в практиката неограничена възможност на ищеца да определя напълно свободно размера на частичния иск. На тази основа е подкрепено становището, че *de lege lata* цената на частичния иск се определя на основата на посочения от ищеца размер, но в допълнение е

прието, че свободата на ищеца да определи този размер е ограничена от императивните правила, регламентиращи родовата подсъдност, съдопроизводствения ред и касационната обжалваемост. Същевременно е препоръчано *de lege ferenda* въвеждането на изрично правило в смисъл, че цената на частичния иск се определя в зависимост от целия размер на вземането, а по отношение на определянето на държавната такса – от претендирания с частичния иск размер.

Отделено е внимание също така на особеностите в последиците от предявяването на частичен иск и по-конкретно на отвода за висящ процес и поради връзка между делата, които при частичния иск са свързани със съществуващата възможност за предявяване още по време на висящото производство на други (следващи) частични иски или на иск за останалия размер на вземането.

Обсъден е дискуссионният в практиката и в теорията въпрос за спирането и прекъсването на течението на погасителната давност в хипотезата на предявен частичен иск. На основата на възприетата теза, че предмет на частичния иск е вземането на ищеца в неговата цялост, а не отделни негови части, е достигнато до извода, че давността спира да тече по вземането на ищеца в неговата цялост. Във връзка с прекъсването на давността е аргументирано разбирането, че негов пряк източник е влязлото в сила съдебно решение, като предметът на решението определя и предмета на прекъсването на давността. Доколкото при процесуално законосъобразна дейност на съда неговият краен акт следва да има същия предмет като този, който ищецът е внесъл в делото с предявяването на частичния иск, и с оглед на аргументираното разбиране относно предмета на този иск, е обоснован изводът, че решението, с което се уважава частичен иск прекъсва течението на давността относно вземането в неговата цялост, а не относно отделни негови части.

Глава четвърта. ПРОИЗВОДСТВО

Особено внимание в тази глава е отделено на изясняването на особеностите в процесуалното положение на ответника по частичен иск. Първо са обсъдени защитните възможности на ответника като защитата му е разгледана в нейните две възможни направления – когато ответникът оспорва иска по основание и когато ответникът оспорва иска по размер. В първия случай не са открити особености в защитата на ответника по частичен иск в сравнение с тази на ответника по иск за целия размер на вземането. Отправна точка при изясняването на хипотезата, при която се оспорва размерът на частичния иск, са достигнатите преди това разбирания относно предмета на частичния иск и процесуалното значение на размера на иска. В тази връзка е прието, че когато оспорва размера на частичния иск, ответникът всъщност заявява своето твърдение относно размера на спорното вземане, като на него основава своето искане към съда да отхвърли изцяло или отчасти предявения иск, тъй като вземането е изцяло погасено или претендиращият размер е по-висок от този на цялото вземане. Като ограничение и същевременно специфика на защитните възможности на ответника по частичен иск е идентифицирано това, че той не може да търси и получи самостоятелна защита по остатъка от размера на вземането, доколкото при основателност на частичния иск, съдът в това производство не проверява дължимостта на горницата. Същевременно е прието, че ответникът би могъл да предяви при условията на евентуалност насрещен отрицателен установителен иск за несъществуването на останалия размер на вземането.

Отделено е внимание и на признанието на частичен иск. Като е съобразена позитивно-правната регламентация на признанието на иска, е прието, че признанието на частичния иск се отнася до съществуването на вземането в предявения с частичния иск размер, като не обхваща

останалия размер на вземането и е различно от признанието на част от размера на предявения иск.

Следващата група проблеми, които са разгледани в тази глава, са свързани с тези отклонения от типичното развитие на производството, при които са открити особености, свързани с това, че делото се води по частичен иск - изменението на размера на частичния иск; възможността за предявяване на такъв иск от процесуален субституент; хипотезата на прехвърляне на спорно право при предявен частичен иск; отказът от такъв иск и сключването на съдебна спогодба. Предложените разрешения са основавани на възприетите разбирания относно предмета и размера на частичния иск.

Глава пета. РЕШЕНИЕ

Последната глава от монографията е посветена на решението по частичен иск и неговите последици.

Обсъдени са особеностите в дейността на съда при постановяване на решение по частичен иск във връзка с това, че тук има специфичен момент, свързан с проверката на верността на твърдението на ищеца, че размерът на частичния иск е част от размера на вземането. Обсъдено е отражението на достигнатите от съда изводи по горния въпрос в диспозитива, който трябва точно да ги отразява. В тази връзка е предложена и класификация на съдебните решения, които имат за предмет делими вземания в зависимост от това дали съдът установява и постановява по целия, или по част от размера на вземането.

Значително внимание е отделено на проблема за обективните предели на силата на пресъдено нещо (СПН) на решението по частичен иск. Тук е аргументирано разбирането, че предмет на решението по частичен иск винаги е материалното правоотношение в неговата цялост, а не отделни негови части, като именно по този предмет се формира и СПН

независимо дали съдът уважава, или отхвърля частичния иск. Изложени са съображения, че обективните предели на СПН на решение по частичен иск могат да бъдат характеризирани не само с оглед на предмета, по който се формират, и времевите предели, но и с оглед на това дали се формират по целия, или по част от размера на вземането, като това квалифицира дадената защита и наложената санкция по обем. Когато съдът е разрешил спора за целия размер на вземането (отхвърлил е изцяло или отчасти частичния иск, или е установил, че претендираното не е част, е съответства на целия размер на вземането), то дадената защита и наложена санкция е в пълен обем. В този случай СПН се формира и по размера на вземането, като изключва допустимостта на следващ процес за останалия размер на вземането. Когато съдът е разрешил спора само за част от размера на вземането, доколкото такава е била волята на ищеца, която по силата на диспозитивното начало обвързва съда, то дадената защита с уважаващото частичния иск решение и наложената с него санкция са в ограничен обем. Това дава отражение върху СПН на решението, с което се уважава частичния иск, като въвежда ограничения в нейния обхват – СПН се формира само по част, не и по целия размер на вземането, като остава открита възможността за искова защита относно горницата.

Обсъден е и противоречиво разрешаваният в теорията и практиката въпрос за значението на решението по частичния иск в следващо производство за останалия размер на вземането. Изложени са аргументи в подкрепа на разбирането, че съдът по иска за останалия размер на вземането следва да зачете СПН на решението, с което се уважава частичния иск и се установява съществуването на вземането до присъдения (установения) размер. Обърнато е внимание и на въпроса за защитните възможности на ответника в това производство, като той е разрешен при съобразяване на обхвата на СПН на решението, с което се уважава частичния иск и нейното преклудиращо действие.

II. Резюме на статията „Порочното решение при признание на иска и защитата срещу него.” – В: Сборник в памет на проф. д-р Живко Сталев. С.: “Сиела”, 2009, 72-95

Решението при признание на иска е нов вид съдебно решение по съществото на материалноправния спор, въведено в българската правна система с приемането на действащия ГПК. Статията е посветена на проблемите свързани с пороците на този нов вид съдебно решение и средствата за защита срещу тях. Изборът на тези въпроси е провокиран както от практическата им значимост, така и от бързо възникналата дискусия по тях. Във връзка с изказаните в литературата съмнения, е аргументирана тезата, че решението при признание на иска подлежи на обжалване (преди да влезе в сила), когато страда от порок, който засяга формираната воля на съда. След като са очертани особеностите на решението при признание на иска, е прието, че тези особености дават отражение върху неговите пороци. Изследването е дало опора за извода, че в сравнение с пороците при типичното невлязло в сила решение, се наблюдават отклонения в две посоки: от една страна, решението при признание на иска не може да бъде засегнато от някои пороци, които са типични за обикновеното решение (например неправилност, тъй като не представлява извод на съда по съществуването на спорното право, който да се квалифицира като неправилен, а се основава на съвпадащите изявления на страните по този въпрос), от друга страна, при него се наблюдават непознати за класическото решение хипотези, които представляват отражение на неговия по-особен правен режим (специфични случаи на недопустимост при липса или невалидност на признанието на иска, например). В групата на пороците на признанието на иска, които опорочават постановеното въз основа на него решение и пораждат право за неговото обжалване, са включени и тези, свързани с липсата или порочно формираната воля на ответника (насилие, грешка, измама, заплашване и

др.). Аргументирано е, че влязлото в сила съдебно решение при признание на иска подлежи на отмяна по реда на чл. 303 и чл. 304 ГПК, когато е засегнато от регламентираните в посочените разпоредби пороци. В резултат на направения анализ, е достигнат изводът, че поради особеностите на решението при признание на иска част от отменителните основания не намират приложение. При останалите също има специфики, които са очертани в статията.

III. Резюме на статията „Подлежат ли на отмяната по чл. 537, ал. 2 ГПК нотариалните актове за сделки с вещни права върху недвижими имоти”, приета за печат в „Търговско право”, 2013, №. 1

Статията има предимно практическо значение, доколкото предлага становище по (до неотдавна) противоречиво разрешаван в практиката въпрос. Тя съдържа кратко изложение на основните аспекти от същността и правния режим на двата вида нотариални актове, които следва да бъдат съобразени при разрешаването на така поставения проблем. В тази връзка са изтъкнати съображения свързани с различната правна същност, предмет и последици на двата вида нотариални актове. На тяхна основа е направен изводът, че част от общите правила на охранителните производства, включително регламентираното в чл. 537, ал. 2 ГПК, не намират приложение по отношение на нотариални актове, с които се удостоверяват правни сделки за прехвърляне, учредяване или прекратяване на вещни права върху недвижими имоти. Неприложимостта на тези правила е разгледана като следствие на същността на този вид нотариални удостоверявания – това, че те имат значението на форма за действителност на удостоверените сделки, което изключва възможността по искане на трети лица или служебно, съдът да постанови тяхната отмяна. Прието е, че защитата на трети лица се обезпечава по различен начин – чрез вписване на исковата молба и постановеното решение, а в случаите на прехвърляне

на спорно право – чрез разширяване на субективните предели на СПН и изпълнителната сила спрямо формалния приобретател на правото. Направен е изводът, че на отмяна по чл. 537, ал. 2 ГПК подлежат нотариалните актове, с които се удостоверява право на собственост (констативните НА), не и тези, с които се удостоверява правна сделка, с която се прехвърля, изменя или прекратява вещно право върху недвижим имот (конститутивните НА), който е възприет като правилен и в постановеното Тълкувателно решение № 3/29.11.2012 г. на ОСГК на ВКС.